

DEBATT

De dansk-skånska majvisorna En kommentar

I ett debattinlägg i RIG nr 1, 2003, s. 38–42, tar Nils-Arvid Bringéus åter upp diskussionen om de dansk-skånska majvisorna med utgångspunkt i den så kallade nya majvisan, utgiven som skillingtryck år 1646.

Drängarna på landsbygden sjöng en visa, när de under natten till den första maj uppvaktade i gårdar och framför hus för att samla in förnödenheter till sin majfest. Majvisan hade en någorlunda fast form. Den inledes med en hälsningsfras och avslutades med tack och välgångsönskningar. Antagandet att det fanns *en* gammal majvisa, som ersattes av *en* ny majvisa är emellertid en för stor förenkling. Sångarna använde de tryckta visorna som förlagor, men de improviserade och tillfogade nya verser för att tillgodose den lokala publiken. Nidverser fanns också i beredskap, om den förväntade belöningen uteblev. Jag har i min uppsats (Gerward 1995) påvisat, att drängarna på den danska landsbygden redan vid mitten av 1500-talet företog kringgång och sjöng en majvisa med omkvädet ”maj velkommen”, och visan förändrades genom ständig omdiktning.

Nicolovius barndomsminne av majsångens andaktsfulla framförande (Lovén 1847: 130), som citeras i debattinlägget, är en uppenbar idyllisering. Man kan jämföra med prosten Lönqvists berättelse om majfesten i Bara härad (Lönqvist 1775). Här får man också en förskönad och harmonisk framställning av den tidigare majfesten. Minnesbilden står emellertid i stark kontrast till Lönqvists realistiska skildring av majfesten på hans egen tid. Prästmötenas och häradsrätternas ständigt upprepade fördömanden av drängarnas kringgång och majfest talar likaledes sitt tydliga språk. Prästerna ogillade majvisan, som enligt deras mening framfördes med ”trommespil, til Guds navns oc ordis skjempt oc misbrug, uden al andact oc grund i vores Kristne lære, saavel som mod kristelig forhold i sang som oc bønnen”.¹

Bringéus tar även upp frågan om författarskapet av den nya majvisan i det danska skillingtrycket från 1646. På tryckets titelsida anges att visan är författad av signaturen ”P:J.R.” och det har allmänt antagits, att

initialerna syftar på prästen Peder Jensen Roskilde. Initialerna måste emellertid betraktas som ett indicium, och de kan inte åberopas som bevis för författarskapet. Det skall medges att det finns ett visst fog för antagandet, att Peder Jensen Roskilde är författaren till den nya majvisan. Peder Jensen Roskilde (1575–1641) var präst i Vester Hæsing på Fyn från 1601 till sin död. Han sysslade med metrik och utgav en dansk verslära 1627. Han intresserade sig särskilt för danska psalmer men var också verksam som översättare av latinska dikter (Wiberg 1871; *Den Store Danske Encyklopædi*, bd 16).

Om man godtar hypotesen, att Peder Jensen Roskilde är författaren till skillingtryckets ”nya majvisa”, bör man lägga märke till ett par förhållanden. För det första har majvisan ingalunda varit ny vid utgivningen. Skillingtrycket från 1646 utkom fem år efter Peder Jensen Roskildes död, och majvisan måste ha skrivits långt tidigare. Else Marie Kofod (1998) tidfäster den omtalade majvisan till omkring 1625. För det andra, om Peder Jensen Roskilde har författat den nya majvisan, har det säkerligen varit hans avsikt att visan skulle sjungas av djäkarna vid deras kringgång och inte av drängarna på den danska landsbygden.

Latinskolorna gav huvudsakligen den grundläggande utbildningen för blivande präster och klockare. Djäknarna, som representerade ett brett socialt spektrum, var i hög grad beroende av allmosor för sitt uppehälle. De försörjde sig bland annat genom tiggargång och medverkan i likprocessioner och begravningsång. Andra inkomstkällor var deras dramatiska och musikaliska framträdanden framför välbärgade borgares hus på helgdagsaftnar. Tiggargång och sånguppvaktning hörde till djäkarnas privilegier, och det ansågs lovvärt att ge djäkarna allmosor. Latinskolornas rektorer och lärare organiserade djäkarnas majfester, vilka blev årligen återkommande evenemang i många skolstäder. Rektor och lärare ledsagade djäkarna, när dessa i samlad trupp framträdde med sång och dans framför borgarnas hus. Dagen avslutades ofta med att djäkarna uppförde komedier eller andra skådespel, varefter publiken inbjöds till en festmåltid i skolhuset.

I detta sammanhang kan man dra en parallell med en

av Peder Jensen Roskildes samtida, Jens Madsen Gettorp. Sistnämnde var skolrektor i Landskrona 1613–1616, innan han fick ett prästkall i Östra Ljungby. Under sin Landskronatid skrev Jens Madsen Gettorp varje år ett versstycke som skolans majgreve fick recitera (Gettorp 1623). Gettorp tillfogade nydiktade sånger, som djäkarna fick sjunga vid majfesten. Han har också återgivit en lång rad av jul-, nyårs- och påsksånger, vilka han lät sina elever uppvakta borgarna med på helgafnarna (Carlquist 1985: 186). Det accepterades alltså av tongivande kretsar i det dåtida samhället, att en teologiskt bildad man skrev visor och texter, som kom till användning vid djäkarnas kringgång i samband med majfirandet och andra fester. Diktning till djäkarnas majfest förekom sålunda vid många latinskolor i Danmark och Sverige.

Författarskapet och de närmare omständigheterna vid utgivningen av den nya majvisan kan nog inte utredas till fullo med det knapphändiga källmaterial som finns i dag. Det är heller inte så viktigt, eftersom det enligt min mening är mer centralt att undersöka de agerande grupperna, och hur dessa använde sig av majsjungningen för att uppnå sina syften. Åskådarna och de uppvaktade hade också viktiga roller i sammanhanget. I min avhandling (Gerward 1996) har jag rekonstruerat majfesten i dess sociala och kulturella kontext. Festens aktörer och publiken har därvid stått i centrum för undersökningen. Min avsikt har varit att tolka handlingsmönstrets reella gestaltning och symboliska intentioner samt de bakomliggande drivkrafterna i ett skiftande socialt och ideologiskt spänningsfält. Jag har visat hur olika samhällsgrupper under olika tidsskeden använde sig av majfesten och andra högtider under försommaren för att markera sig korporativt. Grupperna avlöste varandra med betydande överlappning, och i vissa skeden uppstod konkurrens mellan grupperna om publikens gunst. Festen kunde bli problematisk när flera aktörsgrupper samtidigt ville uppnå materiella fördelar.

Sånguppvaktningar och recitationer bidrog till att förstärka de uppvaktades givmildhet, men kringgången betraktades av de teologiskt bildade som ett privilegium för djäkarna. Lärarna vid latinskolorna övade sina elever i sång och dans i god tid före deras offentliga framträdanden. Ännu vid början av 1700-talet var sångövningarna så viktiga, att all annan undervisning kunde inställas inför större helger.

Djäkarna hade redan på medeltiden utsträckt sin kringgång till landsbygden. Böndernas tjänstefolk hör-

de djäkarna sjunga majvisorna, och texterna kunde köpas i form av skillingtryck. Kyrkans makthavare värnade emellertid om djäkarnas kringgång och tolererade inte att böndernas tjänstefolk på djäkarnas vis tillskansade sig gåvor. Både kyrkliga och världsliga myndigheter ingrep på det kraftigaste mot tjänstefolkets majfirande, och drängarna såg sig tvungna att praktisera olika strategier för att bevara sin majfest.

Sammanfattningsvis kan sägas, att drängarna liksom djäkarna använde sig av majsjungningen för att bli trakterade och skaffa förnödenheter till majfesten. Kringgång och majsjungning var en levande tradition, som användes både till att hedra och skymfa. Sångarna anpassade repertoaren för att få så stort utbyte som möjligt, samtidigt som de agerade strategiskt för att undgå överhetens ingripande.

Gullan Gerward, Ödåkra

Källor och litteratur

- Bringéus, Nils-Arvid 2003: De dansk-skånska majvisorna. *Rig* nr 1.
- Carlquist, Gunnar 1985: *Lunds stifts Herdaminne. Från reformationen till nyaste tid*. Ser. II Biografier, bd 10. Åsbo och Bjäre kontrakt.
- Den Store Danske Encyklopædi*, bd 16, 2000.
- Gerward, Gullan 1995: Majvisan – en parafra på litanian? *Rig* nr 3.
- Gerward, Gullan 1996: *Majgrevefesten. En kulturhistorisk analys*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Gettorp, Jens Matzön 1623: *Vor Herris Jesu Christi Pinis oc Døds Historie udi Rijn befatted...*
- Kofod, Else Marie 1998: Majsikke. *Den Store Danske Encyklopædi*, bd 12.
- Lovén, Nils (1847) 1924: *Folklivet i Skytts härad i Skåne vid början av 1800-talet. Barndomsminnen utgivna av Nicolovius*. Fredrik Böök (utg.).
- Lönqvist, Niclas Olof (1775) 1924: Berättelse om Bara härad. Gunnar Carlquist (utg.): *Bidrag till Bara härads beskrivning*.
- Wiberg, S.V. (1871) 1960: *Personalhistoriske, statistiske og genealogiske bidrag til en almindelig dansk præstehistorie...*

Noter

- 1 Landsarkivet för Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm, Köpenhamn. Stevns Herreds Prosti, Skifteprotokol 1684–1713 og Justitsprotokol 1684–1712: 111v.